

İSPANYOL GAZETELERİNDE TÜRK MİLLÎ MÜCADELESİ VE BU DÖNEMDE YAŞANAN GELİŞMELER*

MEHMET GÜNDÜZ**

ÖZ

XIX. ve XX. yüzyıl hem Osmanlı Devleti hem de İspanya Krallığı için oldukça zorlu geçmiştir. İspanya Osmanlı'dan farklı olarak Birinci Dünya Savaşı'na girmemiştir. Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi Osmanlı Devleti'nin fiilen sonunu getirmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgaller karşısında Anadolu'nun farklı yerlerinde birçok direniş örgütü kurulmuş ve kongreler düzenlenmiştir. Nihayetinde bu dönemde Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kurulmuş ve düşmana karşı büyük bir mücadele verilmiştir. Millî Mücadele sürecinde yaşanan gelişmelerin İspanyol gazetelerine nasıl yansdığı bu çalışmayla irdelemeye çalışılmıştır. Bu amaçla 1918-1923 yılları arasındaki dönemde İspanya'da yayınlanmış gazeteler incelenmiştir. İspanya Birinci Dünya Savaşı'na katılmadığı için İspanyol gazeteleri de olayları tarafsız bir şekilde inceleme şansı bulmuştur. Bu açıdan İspanyol gazeteleri büyük oranda Millî Mücadele'nin tarafsız şekilde değerlendirilmesi için imkân sunmaktadır. Ayrıca Millî Mücadele'nin İspanyol kamuoyuna nasıl sunulduğu ve İspanyol kamuoyunun bu mücadeleyi nasıl algıladığı bu gazetelerde görülebilmektedir. Müttefik Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketi, Ankara hükümeti ile İstanbul hükümeti arasındaki ilişkiler, Ankara hükümeti ile Müttefik Devletleri arasındaki

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. / There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr., İstanbul Erkek Lisesi, İstanbul/TÜRKİYE, ekalim02@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-4642-4189

ilişkiler, İstanbul'un işgali ve Türk-Yunan Mücadelesi bu çalışmada incelenen temel konulardır.

Anahtar Kelimeler: Ankara Hükûmeti, İspanyol Gazeteleri, İstanbul Hükûmeti, Millî Mücadele, Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı Devleti.

IN SPANISH NEWSPAPERS TURKISH NATIONAL STRUGGLE AND DEVELOPMENTS IN THIS PROCESS

ABSTRACT

XIX. and XX. centuries were quite difficult for both the Ottoman Empire and the Spanish Kingdom. Unlike the Ottoman Empire, Spain did not enter the First World War. The loss of the First World War brought the actual end of the Ottoman Empire. Many resistance organizations were established and congresses were held in different parts of Anatolia in the face of the occupations that started after the Mondros Armistice Agreement. Finally, during this period, Mustafa Kemal Pasha went to Anatolia, the Turkish Grand National Assembly was established and a great fight was fought against the enemy. This study attempts to examine how the developments in the National Struggle process were reflected in Spanish newspapers. For this purpose, newspapers published in Spain in the period between 1918 and 1923 were examined. Since Spain did not participate in the First World War, Spanish newspapers also had a chance to examine the events in a neutral way. In this respect, Spanish newspapers provide an opportunity for an impartial evaluation of the National Struggle. In addition, how the National Struggle was presented to the Spanish public opinion and how the Spanish public opinion perceived this Struggle can be seen in these newspapers. The relations between the Allied States and the Ottoman Empire, the National Struggle movement that started in Anatolia, the relations between the Ankara Government and the Istanbul Government, the relations between the Ankara Government and the Allied States, the occupation of Istanbul and the Turkish-Greek Struggle are the main issues studied in this study.

Keywords: Ankara Government, Istanbul Government, Mustafa Kemal Pasha, National Struggle, Ottoman Empire, Spanish Newspapers.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda büyük mücadele vermesine rağmen yenilgiyle çıkmış, 6 Ekim 1918'de İspanya aracılığıyla ABD'ye mütareke için başvuruda bulunmuş ve bir süre cevap alamamıştır. Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Müttefik Devletleri'yle ağır maddeler içeren Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır¹. Müttefik Devletleri'nin yurdun çeşitli yerlerini basit gerekçelerle işgal etmesi ve buna ek olarak başlayan Yunan işgalleri halkın büyük tepkisine yol açmıştır. Türk halkı Birinci Dünya Savaşı'nda yorgun ve fakir düşmesine rağmen düşmana karşı yeni bir mücadeleye girmiştir². Bu süreçte ülkenin kurtarılması için farklı fikirler ortaya atılmış ve yurdun çeşitli yerlerinde *Müdâfaa-i Hukuk* ve *Redd-i İlhak* adıyla birçok cemiyet kurulmuştur. Erzurum Kongresi'nde başlayan cemiyetlerin birleştirilmesi Sivas Kongresi'nde de devam etmiş ve aralarında organik bir bağ bulunmayan bütün cemiyetler *Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti* adıyla tek bir idare altında birleştirilmiştir. Cemiyetin ana amacı Osmanlı Devleti'nin dağılma tehlikesine karşı mücadele etmektir³.

38

Bu çalışmayla Millî Mücadele'nin İspanyol gazetelerine nasıl yansıdığı irdelenmeye çalışılmıştır. 1683'ten günümüze kadar İspanya'da yayımlanmış süreli yayınlara İspanya'nın millî kütüphanesi *Biblioteca Nacional de España* üzerinden ulaşmak mümkündür. Merkezi Madrid'de bulunan bu kurum ayrıca el yazmaları, resimler, çizimler, fotoğraflar, ses kayıtları, müzik notaları gibi çok değerli koleksiyonlara sahiptir⁴. Bu çalışmada *Biblioteca Nacional de España* bağlı olarak faaliyette bulunan *Hemeroteca Digital* arşivinde yer alan İspanya'da yayımlanmış gazetelerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda *El Correo Español*, *El Dia*, *El Figaro*, *El Globo*, *El Liberal*, *El Imparcial*, *El Sol*, *El Siglo Futuro*, *Heraldo de Madrid*, *La Accion*, *La Correspondencia de España*, *La Correspondencia Militar*, *La Epoca*, *La Libertad* ve *La Voz* gibi

¹ Ali Akbulut, "Çöken Devlet", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s.133.

² Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Cilt I, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001, s.1.

³ Azmi Süslü, "Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti", **DİA**, III. Cilt, İstanbul 1991, s.145-147.

⁴ <http://www.bne.es/es/LaBNE/index.html> (Erişim Tarihi: 9 Haziran 2019); Mehmet Gündüz, "İspanyol Basınına Göre II. Abdülhamid ve Bu Dönemde Yaşanan Siyasi Gelişmeler", **History Studies**, 11/3, Haziran 2019, s.917.

gazetelerin 1918-1923 yılları arasında çıkan sayıları incelenmiştir. İspanya her ne kadar Birinci Dünya Savaşı'nda resmî olarak tarafsız olsa da, İttifak-Müttefik çatışması kısmen İspanyol basınında da bulunmaktaydı. Dolayısıyla gazetelerin Millî Mücadele'ye yaklaşımı politik duruşlarına göre değişiklik göstermekteydi⁵. İspanyol gazeteleri doğrudan Ankara, İstanbul, Atina, Paris,

- ⁵ Bu çalışmada kullanılan İspanyol gazetelerle ilgili kısa tanıtıcı bilgiler;
- El Correo Español:** 1892'den 1921'e kadar yayımlanmıştır. Döneminin yüksek tirajlı monarşi ve Katolikliği savunan gazetesiydi.
- El Dia:** 1916'dan 1919'a kadar yayımlanan, ılımlı liberal ve monarşi taraftarı bir gazeteydi.
- El Figaro:** 1918'den 1920'ye kadar dergi stiline yakın olarak yayımlanan gazetedir.
- El Globo:** 1875'ten 1932'e kadar yayımlanmıştır. Muhafazakâr ve Üniter Cumhuriyetçi Parti'nin temsil ettiği radikalizm karşıtlığıyla bilinen bir yayın organıydı.
- El Liberal:** 1879 ve 1939 yılları arasında yayımda kaldığı altmış yıl boyunca ılımlı Cumhuriyetçi Liberal yönelimi olan, 1920'lerde İspanya basınında en çok satan gazetelerden biriydi ve işçiler arasında en çok okunan gazeteydi.
- El Imparcial:** 1917 ile 1921 yılları arasında İspanyol okuyuculara hizmet veren *El Imparcial*, İspanya'da parti ve güçlü ideolojilerden uzak olan en etkili gazeteydi ve İspanyol basınındaki modern dönüşümü başlatan gazeteydi.
- El Pais:** 1887 ve 1921 yılları arasında yayımlanan *El Liberal* ile birlikte İspanya'da zamanın en ilerici fikirlerini savunan gazete olma özelliğini taşıyordu.
- El Sol:** 1917'den 1939'a kadar yayımlandı. İspanya ve Avrupa'nın en iyilerinden biri olarak kabul edilen bu gazete, yayımlandığı dönemdeki aydınların fikirlerine yer veriyordu.
- El Siglo Futuro:** 1875'ten 1936'ya kadar yayımlandı. Aşırı sağcı, antiliberal ve aşırı Katolik bir karaktere sahip olan bir gazeteydi.
- Heraldo de Madrid:** 1890'dan 1939'a kadar yayımlandı. Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri'ni savunan bir profile sahip olan bu gazete, İkinci İspanyol Cumhuriyeti döneminde Cumhuriyetçi sol partilerin destekçilerinden biri konumundaydı.
- La Accion:** 1916 ve 1924 yılları arasında İspanyol okuyuculara hitap eden monarşik, Katolik ve son derece vatansever bir karaktere sahip ve 1919'dan itibaren İtalyan faşizminin yükselişini memnuniyetle karşılayan bir gazeteydi.
- La Correspondencia de España:** İspanya'da iş hayatı ile ilgili gazeteciliği başlatan, bilgilendirici nitelikte ve siyasi partilerden bağımsız, 1860 ile 1925 yılları arasında yayımlanan bir gazeteydi.
- La Correspondencia Militar:** 1897'den 1932'ye kadar yayımlanan, askeri ve siyasi bir karaktere sahip olan bir gazeteydi. Birinci Dünya Savaşı sırasında en aleni şekilde Alman yanlısı yazılar yazan ve İspanya'daki General Primo de Rivera'nın askeri darbesini coşkuyla destekleyen bir gazete olma özelliğiyle dikkat çekiyordu.
- La Epoca:** 1849'dan 1936'ya kadar yayımlanan, monarşi yanlısı bir gazeteydi ve zamanla aristokrat ve muhafazakârların ilk örnek gazetelerinden birine dönüştü.
- La Libertad:** 1919'dan 1939'a kadar yayın hayatını sürdüren, küçük burjuvazi ve işçi sınıflarına adanan bir gazeteydi. 1928 yılında da Cumhuriyetçi olduğu alenen ilan edildi.
- La Voz:** 1920'den 1939'a kadar yayımlanan, popüler sınıflara yönelik çıkarılan *La Voz* gazetesi, *El Sol* gazetesinin aynı ilerici ruhuna ve siyasi ilkelerine sahipti. (<http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm?q=id:0031396058&lang=es> (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2010); Beatriz Lozoya Hortelano, **İspanya Basınında Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s.2-3).

Moskova ve Londra gibi merkezlerden haberler ilettiği gibi Osmanlı, Fransız, İngiliz, Yunan, Alman, İtalyan ve Sovyet gazetelerinden de alıntılar yapmıştır.

Bu çalışmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmada basılı veya elektronik belge/dokümanlardan anlam çıkarma, anlayış geliştirme ve araştırmaya dayalı bilgiye ulaşma amacıyla kullanılan doküman analizi yöntemi bu çalışmada kullanılmıştır. Ayrıca İspanyol gazetelerindeki ifade ve bilgiler çoğu zaman aynen korunduğu için metin içerisinde geçen bazı kavram ve isimler İspanyol gazetelerinde geçtiği şeklidir.

I. Anadolu Kuvvetlerinin Oluşumu ve İstanbul Hükûmeti ile İlişkiler

Müttefik Devletleri Mondros Ateşkes Antlaşması'nı kullanarak Osmanlı topraklarını işgal etmesini İstanbul hükûmetleri engelleyememiştir⁶. Bu yüzden İstanbul'da ülkenin kurtarılması için bir çözüm yolu bulamayan çoğu kişi Anadolu'ya geçmiş veya geçmenin yollarını aramıştır. Bu süreçte Anadolu'nun birçok yerinde Kuvayımillie birlikleri oluşmuştur. Bu dönemde Mustafa Kemal Paşa da Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra İstanbul'a gelmiş ancak burada ülkenin kurtarılması adına yapılabileceklerin sınırlı olduğunu görerek Anadolu'ya resmî bir görevle geçmenin yollarını aramıştır. Nitekim Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçtikten sonra dağınık hâldeki kuvvetleri bir araya toplamaya çalışmıştır. Bu amaçla birçok toplantı yapmış ve kongreler düzenlemiştir.

İttihatçıların ülkeyi içinde bulunduğu kötü duruma sürüklediğini düşünen Sultan Vahdettin onlara karşı etkin şekilde müdahale etmek istemişse de Ekim 1918'de İttihatçıların baskısı sonucu Ahmet İzzet Paşa'yı sadrazam olarak atamak zorunda kalmıştır. Fakat Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Padişah, İzzet Paşa'nın yerine 11 Kasım 1918'de Tevfik Paşa'yı, 4 Mart 1919'da ise İttihatçı ve milliyetçilere karşı oluşuyla bilinen Damat Ferit Paşa'yı sadrazam olarak atamıştır. Ancak Eylül 1919'da milliyetçi akımın güçlü baskıları sonucu Damat Ferit Paşa görevinden

⁶ Ali Akbulut, **a.g.e.**, s.141.

ayrılmak zorunda kalmıştır⁷. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Yunanistan ile dahi savaşamayacak durumda olduğu ve devletin ancak siyaseten müdafaa edebilir bir vaziyette olduğu düşünülüyordu⁸. 4 Ekim 1919-2 Mart 1920 tarihleri arasında Ali Rıza Paşa, 3 Mart 1920-5 Nisan 1920 tarihleri arasında ise Salih Paşa sadrazam olarak görev yapmıştır. Ancak bu kez de İngilizlerin baskısı sonucu Salih Paşa istifa etmek zorunda kalmış ve tekrar Damat Ferit Paşa sadrazam olarak atanmıştır⁹.

El Dia Mustafa Kemal Paşa ve Türk ordusunun diğer liderlerinin Anadolu'nun orta ve doğu kesiminde askerler için vergi, Erzurum'da ise çok sayıda silah ve mühimmat topladığını yazmıştır. Aynı gazete Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Azerbaycan hükûmetiyle bir anlaşma yapmaya çalıştığını ve İstanbul hükûmetinin düşmanca tutumunu sürdürmesi durumunda İstanbul'u iletişimi kesmekle tehdit ettiğini yazmıştır¹⁰. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, Ali Rıza Paşa Kabinesi'ni yetersiz bulmuş ve hükûmetten daha fazla değişiklik yapmasını talep etmiştir¹¹. *El Sol*, "Doğunun Hasta Adamı Yaşamak İstiyor" başlığıyla verdiği haberde Ekim 1919'da iktidara gelen Ali Rıza Paşa hükûmetiyle ilgili geniş bir değerlendirme yapmıştır. Yeni Türk hükûmetinin barış imzalamadan sorumlu bir hükûmetten daha fazlası olduğunu yazan gazete, bunun İttihat ve Terakki Partisi'nin dirilişi anlamına geldiğini iddia etmiştir. Gazete, ayrıca bu durumun Müttefik Devletleri için yeni ve çok ciddi sorunlara yol açabileceği uyarısında bulunmuştur. Anadolu'da ortaya çıkan milliyetçi hareket üzerinde de duran *El Sol* Erzurum'da bir kongre düzenlendiğini yazmıştır.

Milliyetçilerin 25 Eylül 1919'da Konya, Ekim ayının başında İzmit ve Adapazarı'nı aldıklarını yazan gazete Anadolu'daki ayaklanmanın hızla genişlediğini ve Milliyetçilerin Karadeniz kıyısındaki bazı yerler hariç Anadolu kıyılarının çoğunu kontrol ederek İstanbul imparatorluğunun geri kalanıyla büyük oranda izole ettiğini ileri sürmüştür¹². Gazete ayrıca Damat Ferit Paşa hükûmetinin ancak İngiliz işgal kuvvetleri sayesinde Eskişehir'e kadar olan Anadolu demiryolları üzerindeki kontrolü elinde tutabildiğini

⁷ Erik J. Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.200-201.

⁸ **BOA, DH-KMS.**, D.52-2, V.44.

⁹ Erik J. Zürcher, **a.g.e.**, s.200-201.

¹⁰ **El Dia**, 9 Ekim 1919, s.3.

¹¹ **La Accion**, 12 Ekim 1919, s.2; **El Sol**, 17 Ekim 1919, s.6.

¹² **El Sol**, 17 Ekim 1919, s.6.

aktarmıştır¹³. Ancak Damat Ferit Paşa, Müttefik Devletleri'nden gördüğü desteğe rağmen Anadolu'da gelişen millî harekâtı durduramamıştır¹⁴. Milliyetçilerin lideri Mustafa Kemal'in sadrazam ve onun delegelerini tanımadığını aktaran *El Sol* gazetesi Damat Ferit Paşa hükûmetinin istifa etmek zorunda kaldığını, aklı karışık olan Sultan'ın ise bunun üzerine hükûmeti kurmak için Tevfik Paşa'yı görevlendirdiğini yazmıştır. Ancak Tevfik Paşa bu görevi kabul etmeyince Sultan, Ali Rıza Paşa'yı hükûmeti kurmakla görevlendirmiştir¹⁵. Ali Rıza Paşa Kabinesi'ne ılımlı yaklaşan Mustafa Kemal Paşa, 7 Ekim 1919'da Padişah'a bir telgraf göndererek Damat Ferit Paşa Kabinesini azlettiğinden dolayı kendisine millet adına teşekkür etmiştir¹⁶.

Ülkelerinde hiçbir yabancı hükûmete müsamaha göstermeyeceklerini belirten Ali Rıza Paşa yabancılara karşı savaşmak istemediklerini, ırkı veya dini ne olursa olsun herkesin can ve mal güvenliğini sağlayacaklarını açıklamıştır. Wilson Prensipleri'nin Türkiye'ye uygulanmasını isteyen Ali Rıza Paşa, Sultan ve Halife'ye saygı duyduklarını ve milletin kendileriyle aynı fikirde olduğunu belirterek "Türkiye'de yaşayan 300.000 Ermeni'ye verilen hakların, 10 milyon nüfusu olan Türk halkına" verilmesini istemiştir. Bu arada *El Sol* Antalya planlarının başarısız olmasından korkan İtalyanların mevcut durumu protesto ettiklerini, Suriye'yi düşünen Fransızların bölgenin ellerinden alınmaması için ne yapacaklarını bilmediklerini, Mezopotamya ve Filistin'e yerleşmiş olan İngilizlerin ise sabırla beklediklerini yazmıştır. Aynı gazete Boğazlar'ı uluslararası hâle getirmenin, Ermenistan'ı diriltmenin ve Osmanlı baskısı altında inleyen Hristiyan ırklarını özgürleştirmenin çok önemli olduğunun altını çizmiş ve Anadolu'da, çılgınca savaşmaya istekli 300.000 Türk askerî olduğunu hatırlatarak henüz her şeyin bitmediği uyarısında bulunmuştur¹⁷. *El Sol*, 24 Şubat 1920'de "Müttefik Devletleri ve Hasta Adam" başlığıyla yayımladığı yazıda ise İstanbul'un meşruiyetine itaat etmeyi reddeden Mustafa Kemal'in Anadolu'da bir askerî hükûmet kurduğunu ve yaklaşık 60.000 asker topladığını yazmıştır. Gazete,

¹³ *El Sol*, 17 Ekim 1919, s.6.

¹⁴ İhsan Güneş, "Ali Rıza Paşa Hükûmeti Programı ve Meclis-i Mebusandaki Yankıları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 1, 1988, s.13.

¹⁵ *El Sol*, 17 Ekim 1919, s.6.

¹⁶ Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, Cilt I, Ankara, 1973, s.156.

¹⁷ *El Sol*, 17 Ekim 1919, s.6.

Anadolu'daki hareketin etkisiyle İstanbul'da Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin kurulduğunu belirterek onu İttihat ve Terakki Partisine gönülden bağlı, Alman hayranı fakat çelişik bir şekilde yabancı düşman milliyetçi ve panturanist olarak tanıtmıştır¹⁸. Müttefik Devletleri azınlıkların durumunu öne sürerek Osmanlı topraklarını işgal etmeye devam ederken hem Ali Rıza Paşa hem de Mustafa Kemal Paşa bu durumu protesto etmiştir.

El Figaro, 11 Kasım 1919'da "Türkiye'deki Milliyetçi Hareket" başlığıyla yayımladığı yazıda Anadolu'daki bütün Türk halkının Mustafa Kemal Paşa'yla birlikte olduğunu ve onun emrinde gönüllülerden oluşan düzenli büyük bir ordunun olduğunu aktarmıştır¹⁹. Andriya Martinovich, Aralık 1919'da yapılan Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerini değerlendirdiği yazısında Türk halkının haklı olarak ölümcül savaşa neden olmakla suçladığı Enver Paşa ve yandaşlarından kurtulmak istediğini, Damat Ferit Paşa hükûmetinden ise vatanı yenilginin sonuçlarından kurtarmasını beklediğini yazmıştır. Martinovich, Damat Ferit'in Barış Konferansı'na davet edildiğini ama davetiye alamadan görevden alındığını eklemiştir. Damat Ferit'ten sonra kurulan hükûmetin Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in etkisinde olduğunu yazan Martinovich, yapılan Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinin direniş ruhunun canlandığını gösterdiğini belirtmiştir. İstanbul'da seçilen 11 milletvekilinden 10'unun İttihat ve Terakki üyesi olduğunu söyleyen Martinovich, Mustafa Kemal'in de Erzurum'dan seçildiğini yazmıştır. Rus Marksistlerin Müslüman dünyasının hoşnutsuzluğunu nasıl kullanacaklarını bildiklerini ileri süren yazar Moskova ile Erzurum ve Sivas arasında çok yakın ilişkilerin kurulduğunu belirtmiştir. Türk milliyetçi hareketinin Marksizm'in ekonomik doktrinleriyle hiçbir ilgisinin olmadığını söyleyen yazar Moskova ile olan dostluğun yalnızca Batı güçlerine, özellikle de İngiltere'ye karşı olan ortak nefretle motive olduğu yorumunda bulunmuştur²⁰.

Bu ortamda 12 Ocak 1920'de açılan Meclis-i Mebusanın Misak-ı Millî kararlarını kabul etmesi Müttefik Devletleri'nin tepkisine yol açmıştır. 3 Mart 1920'de Yunanların Gölcük yaylasıyla Bozdoğan'ı işgal etmeleri üzerine Ali Rıza Paşa istifa etmiş ve yerine Salih Paşa atanmıştır²¹. Kısa bir süre sonra ise

¹⁸ *El Sol*, 24 Şubat 1920, s.3.

¹⁹ *El Figaro*, 11 Kasım 1919, s.8.

²⁰ Andriya Martinovich, "Milliyetçi Hareket ve Bakanlık Krizi", *El Figaro*, 25 Ocak 1920, s.3.

²¹ Atatürk, *a.g.e.*, s.394-400.

İstanbul Müttefik Devletleri tarafından resmen işgal edilmiş ve Meclis-i Mebusan dağıtılmıştır. İstanbul'un işgalinden bir süre sonra Ankara'da 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Farklı şehirlerden gelen delegelerin TBMM'ye katıldığını yazan Paul Williams, delegelerin Müttefiklerin Anadolu topraklarını boşaltıncaya kadar Türkiye'nin bağımsızlığı için çalışmayı ve mücadele etmeyi taahhüt ettiğini, parolalarının ise "Ya İstiklal Ya Ölüm" olduğunu yazmıştır²². Merkez Camisi'nde (Hacı Bayram Camisi) imamın bir saat boyunca din hakkında değil ülkenin durumu hakkında konuştuğunu belirten Williams, dualar bittiğinde milletvekillerinin toplantı yerine gitmek için askerî bir konvoyla yola çıktığını aktarmıştır. Alayın İslam sancağı ve Sakal-ı Şerif taşıdığını yazan Williams, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Müttefiklerin hazırladıkları antlaşmada Wilson Prensiplerinin 14. maddesini dikkate almayıp taahhütlerini yerine getirmediklerini ve antlaşmaya karşı direnişin hükûmetten değil halkın kendisinden geleceği şeklindeki sözlerini aktarmıştır. Mustafa Kemal'in, İstanbul'da İngilizlerin esiri olan Halife'ye halef aramayı düşünmediklerini ama Halife serbest kalana kadar mücadeleye devam edecekleri yönündeki sözlerini aktaran Paul Williams, Milliyetçilerin Türklerin bir millet olarak tamamen imha edilme endişesi taşıdıklarını, İstanbul'daki Sultan ve Halifelerini İngilizlerin tutsağı olarak gördüklerini ve İstanbul hükûmetinin aldığı kararların İngilizlerden gelen emirlerden başka bir şey olmadığını tahmin ettiklerini yazmıştır²³.

Türkiye'de biri İstanbul'da diğeri Konya'da (Ankara) olmak üzere iki hükûmetin olduğunu belirten *El Sol*, İstanbul hükûmeti ile anlaşma imzalanması halinde neler olacağını sormuş ve Milliyetçilerin Boğazlar'ın Asya kıyılarına yaklaştığını aktarmıştır²⁴. *El Correo Español* ise Mustafa Kemal'e karşı gönderilen Osmanlı ordu birliklerinin Milliyetçilerle ortak hareket ettiğini ve Milliyetçilere karşı seferberliğin onlara mühimmat sağlamanın ve Müttefikleri aldatmanın bir aracı olduğu iddiasında bulunmuştur²⁵. "Anadolu İsyancıları Affedilecek" başlığıyla verdiği haberde *La Voz* İstanbul hükûmetinin Anadolu'daki isyancılar için genel bir af projesi

²² Paul Williams, "Türkiye Müttefiklere Karşı", *El Sol*, 7 Mayıs 1920, s.1; Atatürk, **a.g.e.**, s.13.

²³ Paul Williams, a.g.m., s.1; **TBMM Gizli Celse Zabıt Zabıtları**, D I, B 1, 24 Nisan 1920, s.2-10.

²⁴ *El Sol*, 13 Mayıs 1920, s.2.

²⁵ *El Correo Español*, 29 Mayıs 1920, s.8.

hazırladığını yazmıştır²⁶. Aynı gazete Mustafa Kemal'in taraftarlarının yenilgisi, yiyecek sıkıntısı ve milliyetçi ordunun umutsuzluğu sebebiyle İstanbul hükûmetiyle müzakerelere girmek isteyeceğini ileri sürmüştür²⁷. *El Sol*, 9 Ocak 1921'de verdiği haberde ise İzzet Paşa ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki müzakerelerin henüz tamamlanmadığını, ancak bir anlaşmanın yapılmasının beklendiğini yazmıştır²⁸.

Şubat ayında iki hükûmet arasında görüşmelerin devam ettiği ancak fazla ilerleme kaydedilmediği anlaşılmaktadır. İstanbul hükûmetinin verdiği ılımlı tavsiyelere rağmen Ankara'nın tavizsiz tavrını sürdürdüğünü belirten *El Globo*, sadrazamın Ankara'ya gönderdiği son telgrafta, Londra Konferansı'na Osmanlı temsilcisi gönderme konusunda ısrar ettiğini yazmıştır²⁹. Ancak Mustafa Kemal Paşa, bu telgrafa ret cevabı vermiştir. Gazete bununla birlikte, Londra Konferansı'nda iki delegenin Türkiye'nin haklarını savunmak ve Yunanistan'ın iddialarına birlikte yanıt vermek için bir araya gelmesinin beklendiğini aktarmıştır³⁰. Nitekim gazetenin bu tahmini doğru çıkmıştır.

İspanyol basını Ankara ve İstanbul hükûmetleri arasındaki ilişkilerin Mustafa Kemal'in Milliyetçiler adına ayrı hareket etme kararının bir sonucu olarak tekrar koptuğunu ileri sürmüştür³¹. İspanyol basını İngiltere'ye karşı alınacak tavrı tartışırken Kemalistler arasında sert tartışmaların yaşandığını yazmıştır³². Bu ortamda Ankara hükûmetinin İngiliz isteklerini kabul etmesi yönündeki beklentiler, Mustafa Kemal'in "Büyük Britanya ile müzakerelere katılmayı reddediyoruz. Askerî hareketlerimiz öyle bir etkiye sahip olacak ki, bunu tüm Müslüman dünyasının kurtuluşu izleyecektir" beyanıyla sona ermiştir³³.

II. Türk-Yunan İlişkileri

Yunanların XIX. yüzyıldan itibaren ana gayeleri önce Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız bir devlet kurmak, sonra topraklarını genişletmek ve daha

²⁶ *La Voz*, 28 Eylül 1920, s.3.

²⁷ *La Voz*, 5 Kasım 1920, s.2.

²⁸ *El Sol*, 9 Ocak 1921, s.1. Bu dönemde Sadrazam İzzet Paşa değil Ahmet Tevfik Paşa'dır.

²⁹ *El Globo*, 10 Şubat 1921, s.1.

³⁰ *El Siglo Futuro*, 12 Şubat 1921, s.1.

³¹ *El Correo Español*, 14 Şubat 1921, s.1; *La Epoca*, 14 Şubat 1921, s.1.

³² *La Epoca*, 14 Mart 1921, s.1; *El Siglo Futuro*, 14 Mart 1921, s.1.

³³ *La Voz*, 16 Haziran 1921, s.3.

sonra da İstanbul merkezli Bizans İmparatorluğu'nu canlandırarak *Megali İdea* dedikleri büyük hayali gerçekleştirmektir. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda ağır bir yenilgi alması Yunanlar için biçilmiş kaftan oldu. Yunanistan Başbakanı Venizelos, Paris Barış Konferansı'nda bölgede yaşayan Rumları ileri sürerek İzmir ve çevresi üzerinde hak iddia etmiştir³⁴. Venizelos, Anadolu'nun durumunu dikkatle ortaya koyarak Yunan ordusunun Mustafa Kemal'in kuvvetlerini yenmek için yeterli olduğunu, İzmir ve çevresindeki 100.000 askerin emrinde bulunduğunu söylemiştir³⁵. İspanyol basınında Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin, Mustafa Kemal Paşa'nın milliyetçi güçleriyle karşı karşıya kalacağını belirterek Yunan kuvvetlerinin 90.000, Mustafa Kemal'in ise 40.000 askeri olduğunu yazmıştır³⁶.

El Sol Atina'da yayınlanan basın bültenlerine dayandırdığı haberde Anadolu'daki Türk askerlerinin bir bölümünün İstanbul'dan gelen emirleri reddetmesi sonucu ciddi olayların yaşandığını ve bu olaylara müdahale ettiği için birkaç İngiliz subayının tutuklandığını yazmıştır. *El Sol* Mustafa Kemal'in 300.000 asker toplayabilme potansiyelinin olduğunu belirterek Venizelos'un 100.000 asker gönderme teklifini anımsatarak Yunanistan'ın çabalarının karşılığında ne isteyeceğini sormuştur. Yunanların Türkler tarafından mağlup edilebileceğini yazan gazete Doğu'da birçok sürprizin yaşanabileceğini ileri sürmüştür³⁷. Nitekim daha sonra Türklerin sağladığı başarılar *El Sol* gazetesinin bu konuda isabetli analizler yaptığını göstermiştir.

15 Mayıs 1919'da İngiliz, Fransız ve Amerikan savaş gemileri tarafından korunan Yunan ordusu İzmir'e çıkmış ve şehri işgal etmiştir. Yunan işgali Türk halkını derinden etkilemiştir³⁸. İşgale Türk halkının tepkisi şiddetli ve ani olmuştur. Yurdun birçok yerinde protesto mitingleri düzenlenmiştir³⁹. Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesine karşı çıkmış ve İstanbul hükûmetine tepki göstermiştir⁴⁰. İspanyol basını Mustafa Kemal'in lideri olduğu milliyetçi güçlerin İstanbul'a 190 kilometre kadar

³⁴ Bernand Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.241.

³⁵ **El Figaro**, 13 Mart 1920, s.10.

³⁶ **La Epoca**, 13 Mart 1920, s.2; **El Globo**, 13 Mart 1920, s.1.

³⁷ **El Sol**, 20 Mart 1920, s.7.

³⁸ **Arşiv Belgeleriyle Rum Faaliyetleri**, Genelkurmay Başkanlığı, Cilt I, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009, s.43.

³⁹ Lewis, **a.g.e.**, s.242.

⁴⁰ **El Dia**, 9 Ekim 1919, s.3.

yaklaştığını ve amaçlarının Yunanlara saldırmak olduğunu yazmıştır⁴¹. Türk milliyetçi birliklerinin Menemen ve Çanakkale'yi ele geçirdiğini yazan *El Sol*, Türklerin Çanakkale'nin Asya kıyılarına sağlam bir şekilde yerleşebilecekleri ve böylece Yunanların işgal ettiği İzmir'e karşı operasyonlara başlayabilecekleri yorumunda bulunmuştur. Gazete Milliyetçilerin Müttefik filolarının gözetimiyle alay ederek, Boğazlar'ın Avrupa kıyılarına silah ve mühimmat göndermeye başladığını, Trakya'yı işgal eden Yunanlara karşı savaşa hazırlandıklarını ve Yunanların ölümcül düşmanı Bulgarların Türklere yardım edeceğini ileri sürmüştür⁴². Mustafa Kemal Paşa'nın Moskova hükûmeti ile müzakereler yaparak onların desteğini almaya çalıştığı bir ortamda İngiliz karargâhı, Milliyetçilerin büyük bir taarruza hazırlandıklarını bildirmiştir⁴³.

20 Haziran 1920'de toplanan Hythe Konferansı'nda Lloyd George ile Millöran arasındaki görüşmelerde ele alınan en önemli konu Venizelos'un Türk milliyetçilerine karşı savaşa planı olmuştur⁴⁴. Nitekim bu konferansta 22 Haziran 1920'de başlayan Yunan saldırısına izin verilmiştir⁴⁵. Bu saldırı Türklerin elindeki sınırlı askerî birliklerin Anadolu içindeki isyanlarla uğraştığı bir döneme rastladığından Yunanlar ciddi bir dirençle karşılaşmadan ilerlemiştir. Yunan saldırıları karşısında Türk askerleri Bursa'yı tahliye etmek ve Uludağ'a çekilmek zorunda kalmıştır. Boğaz'ın Asya sahilini bombalayan Yunan birliklerinin amacı TBMM'nin bulunduğu Ankara'yı ele geçirmektir⁴⁶.

Yunan saldırılarının devam ettiği bir ortamda İspanya basını *The Times* gazetesinden alıntıladıkları bir haberi yayınlamıştır. Bu haberde Milliyetçilerin egemenliği altındaki halkın büyük istismara uğradığı, siyasi rakiplerin intikama ve şüphelilerin ise insanlık dışı muamelelere maruz kaldığı iddia edilmiştir. Aynı haberde Mustafa Kemal'in taraftarlarının kadınların tüm değerli eşyalarını alarak onları soyduğu ve hayvanlarına el koyduğu iddia edilmiştir⁴⁷. Bu tür haberlerin İngilizler tarafından desteklenen Yunanların

⁴¹ **La Accion**, 10 Haziran 1920, s.6; **El Liberal**, 11 Haziran 1920, s.1; **El Globo**, 12 Haziran 1920, s.3.

⁴² **El Sol**, 12 Haziran 1920, s.7.

⁴³ **La Libertad**, 19 Haziran 1920, s.1.

⁴⁴ **El Siglo Futuro**, 21 Haziran 1920, s.3.

⁴⁵ Yusuf Hikmet Bayur, **XX. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyahasındaki Etkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s.184.

⁴⁶ **La Voz**, 7 Temmuz 1920, s.5.

⁴⁷ **La Voz**, 8 Temmuz 1920, s.5; **La Epoca**, 8 Temmuz 1920, s.1.

Türk halkına karşı yaptıkları mezalimi örtmenin ve Anadolu'daki Millî Mücadele'ye karşı yürütülen psikolojik harbin yansıması olduğu görülmektedir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa 13 Eylül 1922'de Amerikalı gazeteci Richard Eaton'a verdiği demeçte katliamlara yönelik bir soruya verdiği cevapta bu yöndeki suçlamaları kesin bir dille reddetmiştir⁴⁸.

TBMM'de Yunan ordusunun ilerlemesinde rahatsız olan bazı milletvekilleri Mustafa Kemal'in askerî durum hakkında bilgi vermesini istemiştir⁴⁹. Ankara hükûmetinin zor durumda olmasına rağmen son derece iyimser bildirimler yayımlandığını iddia eden *La Voz*, Bursa ve diğer şehirlerin savaşız olarak Yunanlar tarafından işgal edilmesinin Mustafa Kemal'in kuvvetleri arasında moral bozukluğuna sebep olduğunu yazmıştır⁵⁰. Bugüne kadar Türk birliklerinin Bilecik ve Karakol istasyonunu ele geçirdiğini yazan *La Correspondencia Militar* Kemalistlerin birliklerini güçlendirmek için büyük gayret gösterdiğini ve bu amaçla Mustafa Kemal Paşa'nın cepheye geldiğini yazmıştır⁵¹. Yine aynı günlerde *El Sol* Atina'dan aldığı bir telgrafa dayandırdığı haberde, bir Türk havacının tabancayla Mustafa Kemal'i öldürmeye çalıştığını ancak girişimin başarısız olduğunu ve havacının tutuklandığını yazmıştır⁵². Ancak bu haber Türk kaynaklarından teyit edilememiştir.

26 Ocak 1921'de *La Voz'da* yayımlanan bir değerlendirmede Sevr Antlaşması'nın gözden geçirilmesinin kabul edildiği hatırlatılarak bu düzenlemenin Yunanlara yani Venizelos'un Sevr'de gerçekleşen büyük Yunanistan hayaline karşı yapıldığını ileri sürmüştür. Çanakkale Boğazı ve Mezopotamya'da savaşmayı öğrenen bir ordunun komutanı olan Mustafa Kemal'in Yunanlara saldırmaya başladığını yazan *La Voz* Atina gazeteleri her gün inkâr etse de Ankara'daki Genelkurmay Başkanlığı tebliğlerinin zaferlerle dolu olduğunu aktarmıştır. Yunan askerlerinin yerlerini terk ederek dağılıp kaçtıklarını yazan gazete çok yakında Yunanların İzmir'e çekilecekleri yorumunda bulunmuştur⁵³. İspanyol basını ayrıca Yunan iç politikasında yaşanan gelişmelerin orduyu olumsuz etkilediğini ve Kemalistlerin saldırıyı başlattıklarında zafere olan inancını yitirmiş disiplinsiz askerleri önlerinde

⁴⁸ **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Cilt XII, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s.279-280.

⁴⁹ **La Voz**, 16 Temmuz 1920, s.3.

⁵⁰ **La Voz**, 12 Temmuz 1920, s.5.

⁵¹ **La Correspondencia Militar**, 15 Ocak 1921, s.5.

⁵² **El Sol**, 22 Ocak 1921, s.9.

⁵³ **La Voz**, 26 Ocak 1921, s.1.

bulduklarını iddia etmiştir. “Türkiye henüz ölmeyecek. Görünüşe göre doğunun büyük hastası uluslararası bir gereklilik olarak kalacak” diyen *La Voz*, Suriye, Arabistan, Mezopotamya ve Ermenistan’ın kesinlikle Türklere bırakılacağını, ancak Erzurum’dan Aydın’a geniş Anadolu toprakları ile Doğu Trakya’nın Türklere bırakılacağını yazmıştır. Gazete Millî Mücadele’ye atfen “bir kez daha halkların, ne kadar güçsüz olursa olsun, ölmek istemedikleri zaman, ölmediklerinin ortaya” çıktığı yorumunda bulunmuştur⁵⁴. *La Voz* gazetesinin yaptığı bu değerlendirmenin doğruluğu Lozan Barış Antlaşması’nda Türkiye’nin sınırlarının belirlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu arada Millî Mücadele’nin sadece askerî değil birçok sahada verildiğini gösteren haberler de İspanyol basınına yansımıştır. Bu haberlerden biri uzun zaman önce Kemalist harekete katılmış olan Türk yazar Halide Edip’in çok sayıda Türk kadını örgütlediğiyle ilgilidir⁵⁵.

İkinci İnönü Savaşı’nın Türkler tarafından kazanılmasından sonra Yunan birliklerinin hataları üzerinde duran Fabian, Vidal *La Voz* için bir yazı kaleme almıştır. Yunanların kısa ve talihsiz Anadolu harekâtlarında, bazıları ahlaki ve psikolojik nitelikte, bazıları da askerî ve stratejik nitelikte birkaç ciddi hata yaptıklarını söyleyen Vidal, Yunanların düşmanını küçümsediklerini, yeterince doğru manevra yapmadıklarını ve muzaffer olduklarını düşündükleri anda da ezildiklerini yazmıştır. Yunan kuvvetlerinin başkomutanı Papoulas, Konstantin’den Londra’daki Müttefikleri de etkileyecek Türk filolarına karşı bir zafer kazanma emri almıştır. Papoulas’un 120.000 askeri vardı ve Mustafa Kemal’in düzenli birliklerinin 90.000 askere ulaşmadığını biliyordu⁵⁶. Vidal, Papoulas’un 80.000 askeri Eskişehir’i, 40.000 askeri ise Afyonkarahisar’ı almak için iki gruba ayırdığını, Afyon’u almasına rağmen izlediği kötü strateji nedeniyle her iki grubu birbirine bağlayamadığını ve bu yüzden muzaffer Yunanların hareketsiz kaldığını belirtmiştir. Bu durumun Mustafa Kemal’e Kilikya’dan asker taşıması için zaman kazandırdığını söyleyen Vidal, Yunanların Eskişehir’de Türk hatları önüne geldiklerini ancak Türkleri beklediklerinden daha güçlü bulduklarını yazmıştır. “Herkes Anadolu askerinin savunmada eşsiz olduğunu görmezden geliyor” diyen Vidal, Papoulas’un çabaladığını söylemiştir. Savaşın üçüncü gününde Mustafa Kemal’in Afyon’da çok meşgul olan Güney Yunan

⁵⁴ *La Voz*, 26 Ocak 1921, s.1.

⁵⁵ *La Correspondencia Militar*, 16 Nisan 1921, s.1.

⁵⁶ Fabian Vidal, “Anadolu’da Yunan Hataları”, *La Voz*, 18 Nisan 1921, s.1

grubundan korkmaması gerektiğini kesin olarak anladığını ve saldırıya geçtiğini yazan Vidal “Yunan cephesi nasıl bu kadar kolay kırıldı? Bir harekât ve her şey Türklere teslim oldu. Yunanlar kötü yenildi!” yorumunda bulunmuştur⁵⁷. Değerlendirmede Türk ordusunun Yunanları dikkatlice izlediği ve onların hatalarını kendi lehine ustalıkla kullandığı görülmektedir. Ayrıca Yunanların mağrur ve kibirli hâllerinin Türk askerinin üstün mücadelesi karşısında yerle yeksan olduğu ve Yunanların yenilmesinin hayal kırıklığına yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan Yunanlar, Müttefiklerin Çanakkale’de yaptıkları hatalara benzer hatalar yapmıştır.

1921 yılının Temmuz ayının ortalarına doğru İspanyol basını Türkler ile Yunanlar arasında İzmit çevresinde cereyan eden olaylara değinmiş ve Yunanların 4000’den fazla zayıat verdiğini yazmıştır⁵⁸. Yunanların Bursa cephesine dört koldan saldırdığı, Milliyetçilerin geri çekildiği, Yunan kuvvetlerinin Yenişehir hattını işgal etmeyi başardığını ancak ilerleyişlerinin Türklerin direnişiyle karşılaştığı da basında yer almıştır⁵⁹. Ağustos ayının başında Türklerin çok sayıda tüfek ve mühimmat ele geçirdiği, Yunanların ise İstanbul’a yürümek için askerlerini Trakya’da topladıkları basına yansımıştır⁶⁰.

Yunan ilerleyişi karşısında TBMM 5 Ağustos 1921’de Mustafa Kemal Paşa’ya Başkomutanlık yetkisi vermiştir⁶¹. Nitekim Türklerin Yunanlara karşı büyük bir harekât hazırlığında olduğu İspanyol basınında yer almıştır. Mustafa Kemal’in gecelerini komutanlara emir ve talimat vererek geçirdiğini yazan *La Correspondencia de España* Mustafa Kemal Paşa’nın Başkomutanlığa atanmasının tüm Türk savaşılar, subaylar ve askerler tarafından coşkuyla karşılandığını yazmıştır⁶². Sakarya Meydan Muharebesi konusunda Londra’da farklı görüşlerin olduğunu aktaran İspanyol basını “Eylül ayında Anadolu’da yağmur mevsimi başlar ve yollar geçilmez olur. Ekim ayında karlar başlıyor ve eğer amaç askeriyeden ziyade politik ise saldırı yakında sona erecek” yorumunda bulunmuştur⁶³.

⁵⁷ Fabian Vidal, a.g.m., s.1.

⁵⁸ *La Correspondencia de España*, 12 Temmuz 1921, s.4; *El Globo*, 12 Temmuz 1921, s.1.

⁵⁹ *La Correspondencia de España*, 19 Temmuz 1921, s.4.

⁶⁰ *La Voz*, 8 Ağustos 1921, s.3.

⁶¹ *La Voz*, 15 Ağustos 1921, s.5.

⁶² *La Correspondencia de España*, 19 Ağustos 1921, s.2.

⁶³ *El Sol*, 1 Eylül 1922, s.5; *La Voz*, 1 Eylül 1922, s.5.

İspanyol gazetelerinde en çok yer alan konulardan bir diğeri konu General Trikopis'in Türkler tarafından esir alınmasıdır. General Trikopis ve diğeri Yunan generallerin 2 Eylül 1922'de öğleden sonra muzaffer Türk birlikleri tarafından yakalandığını ve Mustafa Kemal Paşa'nın onları misafirleri olarak karargâha götürdüğünü yazan *La Voz*, aynı gün Türk birliklerinin Alaşehir önündeki mevzileri ele geçirdiğini, çok sayıda Yunan askerini esir aldığını, çok sayıda ağır ve hafif askerî mühimmata el koyduğunu yazmıştır. Yunanların Anadolu'da aldığı yenilgiyi büyük bir felaket olarak değerlendiren gazete, İngilizler tarafından verilen görkemli savaş malzemesine sahip yaklaşık 300.000 askerden oluşan bir ordunun bir hafta içinde ortadan kalktığını, operasyon üslerinin, birkaç ilin ve sonunda generalle ekibinin Türkler tarafından ele geçirildiğini yazmıştır. Yunanların İzmir'de de tutunamayacaklarını ve Anadolu'nun her yerinden süpürüleceklerini iddia eden İspanya basını Yunanistan iç siyasetinde yaşanan gelişmelerin büyük bir felakete yol açtığını yazmıştır⁶⁴. *La Libertad* ise Yunanların savaşın başından beri toplam 50.000 kayıp ve 15.000 esir verdiğini yazmıştır⁶⁵.

İspanyol gazeteleri Türklerin başarısının İngiliz ve Fransızlar için farklı anlamlar taşıdığı yorumunda bulunmuştur. *El Liberal* gazetesine göre İngiliz hükûmeti için önemli olan Yunanistan'ın Bizans iddialarını yerine getirmesi değil, her şeyden önce Ankara'daki Türk milliyetçilerinin başarısız olmasıydı. İngilizlerin bu amaçla Atina'nın savaşçı iştahını tetiklediğini ve Suriye'deki çıkarları İngilizlerin genişlemesiyle bir miktar zedelenen Fransa'nın Türklerin kazanmasına olumlu baktığını iddia etmiştir⁶⁶. Bununla beraber Türklerin kazanması Müttefik Devletleri'ni endişelendirmiştir. İngiliz, Fransız ve İtalyan hükûmet temsilcileri, Ankara hükûmetine bir ateşkes kararının derhâl düzenlenmesi şartıyla Yunanistan'ın tahliyeyi kabul edeceğini bildirmiştir. *La Epoca* "Yunan Yenilgisine İlişkin Politik Kaygılar" başlığıyla yayımladığı haberde yenilgiyle ilgili olarak kıvılcım benzetmesi yapmış; alevlerin yoğunluğunun ve derecesinin ne kadar olacağını kimsenin tahmin edemeyeceğini dolayısıyla bu yenilginin çok büyük politik sonuçlarının herkesi ilgilendirdiğini yazmıştır. Yunan yenilgisinin bir gerçek olduğunu belirten gazete Türk zaferinin sonuçlarını incelerken önemli olanın bunun Avrupa üzerinde yarattığı etki olduğunu söylemiştir. İngilizlerin Yunanlara

⁶⁴ *La Voz*, 7 Eylül 1922, s.8; *El Liberal*, 8 Eylül 1922, s.1.

⁶⁵ *La Libertad*, 8 Eylül 1922, s.4.

⁶⁶ *El Liberal*, 8 Eylül 1922, s.1.

desteğinin sınırlı olacağını ileri süren gazete Yunanların İstanbul hayalini bırakmaları gerektiğini yazmıştır⁶⁷.

9 Eylül 1922 tarihli nüshasında “Bir Medeniyetin Başarısızlığı” başlığıyla bir değerlendirme yazısı yayımlayan *La Libertad*, Türklerin Yunanlar karşısında büyük bir zafer kazandığını ve birkaç gün içinde, belki birkaç saat içinde, Yunanların Anadolu’dan çıkarıldığını ve İzmir’i boşaltmaları gerektiğini söyleyen haberlerin alınabileceğini yazmıştır. Yunanistan’da, iç politikada köklü değişikliklerin yaşanacağını ileri süren gazete Fransa’nın Ankara hükûmeti ile bir anlaşma yaparak Türk milliyetçiliğine manevi destek verdiği, İngiltere’nin yönlendirdiği Yunanistan’ın ise Müslüman Türklerin yeniden canlanmasına sebep olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur⁶⁸. “Türkler Fransa’nın Orta Doğu’daki askeridir. Yunanlar ise İngiltere’nin Küçük Asya’daki askeridir” diyen Fabian Vidal bu yüzden hızlı ve beklenmedik şekilde “Anadolu’da Yunanları mağlup eden Türkler değil; İngilizleri mağlup eden Galyalılarıdır” yorumunda bulunmuştur⁶⁹. Yunan ordularının taktik ve manevralarından bahseden Vidal, Mustafa Kemal’in izlediği doğru stratejilerle Yunan ordusunu bozguna uğrattığını ve onlardan bol miktarda mühimmat ele geçirdiğini yazmıştır. Böylelikle İngiltere’nin Yunanlara gönderdiği malzemenin Türklerin savaşa devam etmesine hizmet ettiği iddiasında bulunmuştur⁷⁰. Türk birliklerinin 910 silah, 1.200 kamyon, 200 zırhlı araç, 5.000 makineli tüfek, 450 mühimmat arabası, 40.000 tüfek ve 20.000 tutukluya el koyduğu, Yunanların İzmir’i terk ettiği, geri çekilirken kasabaları ve şehirleri yaktıkları, Müttefiklerin ise vatandaşlarını ve mallarını korumak için İzmir’e asker çıkardığı, İngiliz askerlerinin sadece İngilizleri değil, İzmir’de hükûmet temsilcisi olmayan Hollandalıları, Belçikalıları, İsviçrelileri ve diğer yabancıları koruyacağı haberleri İspanyol basınına yansımıştır⁷¹. Burada Müttefik Devletleri’nin Osmanlı’nın son döneminden başlayan ve bugün de devam “Eğer Türkler yeniliyorsa müdahale etme. Ama Türkler yeniyorsa müdahale et” politikasını izledikleri yorumu yapılabilir.

⁶⁷ **La Epoca**, 8 Eylül 1922, s.1.

⁶⁸ **La Libertad**, 9 Eylül 1922, s.1.

⁶⁹ Müttefik Devletleri arasında bir birlik olmakla beraber her ülke kendi menfaati için uygun politikalar uygulamaktan geri durmamıştır. Akdeniz’de güçlü bir İngiltere istemeyen Fransa Ankara Antlaşması’yla Türkiye ile ilk anlaşmasını imzalamıştır. Böylelikle Fransa İngilizlerin himayesindeki Yunanlarla savaşan Türkleri dolaylı bir şekilde desteklemiştir.

⁷⁰ Fabian Vidal “Bir Rüyanın Sonu: Büyük Yunan Felaketi”, **La Voz**, 9 Eylül 1922, s.1.

⁷¹ **El Sol**, 10 Eylül 1922, s.5.

Sovyet Rusya İzmir zaferinden dolayı Ankara hükûmetini tebrik etmiştir. Sovyetler gönderdikleri mesajda İstanbul'a giden yoldaki engelleri kaldırmanın önemini vurgulamış, Karadeniz'in bir kez daha bir Türk-Rus gölü hâline geldiğini ve bunun Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki iş birliğini büyük ölçüde kolaylaştıracağını vurgulamıştır⁷². Rusların bu desteğinde TBMM'nin açılmasından kısa bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa'nın onlarla diplomatik ilişki kurması⁷³ ve Lenin ile Mustafa Kemal arasındaki dostane ilişki etkili olmuştur⁷⁴.

Zafer Türkler arasında büyük sevince yol açmıştır. *El Liberal* bu sevinci "İstanbul camileri aydınlatıldı. Ayasofya'da büyük bir dini tören düzenlendi. Mabette yer bulamayan muazzam bir kalabalık, Camii etrafında toplandı. Törenin sonunda kalabalık Kemal'i alkışladı ve Yunanları lanetledi" sözleriyle anlatmıştır⁷⁵. İzmir'in geri alınması Mısır'da da sevince yol açmış, İskenderiye sokaklarında birçok gösteri düzenlenmiştir⁷⁶. Yunanların İzmir'in tahliyesini Cuma gecesi tamamlamasından sonra Türk askerleri cumartesi günü şehre girmiştir⁷⁷. Halk Mustafa Kemal Paşa'nın zaferini bir miting düzenleyerek kutlamıştır⁷⁸. Müttefik Devletleri ise Çanakkale Boğazı ve İzmir'in tarafsız bölgelerine saygı duyulması gerektiğini belirten bir notu Ankara hükûmetine iletmıştır⁷⁹. Bu arada İspanyol basını Türklerin Balkanlarda ilerlemesi durumunda burada yeni bir savaş ihtimali üzerinde durmuştur⁸⁰.

III. Müttefik Devletleri'yle İlişkiler

İstanbul'un işgalinden bir hafta önce *El Sol* ve *La Libertad* gazeteleri bu konuyu gündeme taşımıştır. İstanbul'un işgali için hazırlanmış olan İngiliz kuvvetlerinin sayısının 25.000 kişiye ulaştığını belirten gazeteler, Lloyd George'un bu kararı iki sebepten dolayı aldığını yazmıştır. Birincisi; Türklere

⁷² *El Liberal*, 12 Eylül 1922, s.1.

⁷³ *La Accion*, 10 Haziran 1920, s.6; *El Liberal* 11 Haziran 1920, s.1; *El Globo*, 12 Haziran 1920, s.3.

⁷⁴ *El Sol*, 18 Haziran 1920, s.7.

⁷⁵ *El Liberal*, 12 Eylül 1922, s.1.

⁷⁶ *La Correspondencia de España*, 14 Eylül 1922, s.1.

⁷⁷ *El Liberal*, 12 Eylül 1922, s.1.

⁷⁸ *El Sol*, 13 Eylül 1922, s.5.

⁷⁹ *La Epoca*, 13 Eylül 1922, s.1; *El Imparcial*, 20 Eylül 1922, s.1.

⁸⁰ *Heraldo de Madrid*, 20 Eylül 1922, s.1.

teslim edilen Kilikya'da 15.000 erkek, kadın ve çocuktan oluşan Ermeni'nin öldürülmesi (*La Libertad*'a göre 40.000), ikincisi ise Babıali'nin tutumu ve İzzet Paşa başkanlığında milliyetçi bir hükûmetin kurulmuş olması⁸¹. Müttefiklerin İstanbul'u işgal etmeye hazırlandıkları haberinin İsviçre'de yaşayan İttihat ve Terakki Partisine üye Türkleri şok ettiğini yazan *El Globo*, bunun gerçekleşmesi durumunda İttihatçıların Hristiyanlara karşı genel bir savaş başlatmayı planladıklarını yazmıştır⁸². Ancak İstanbul 16 Mart 1920'de resmen işgal edilmiştir. Anadolu'daki kuvvetler ise bu işgali protesto etmiştir⁸³.

Lloyd George, Mustafa Kemal ve destekçileriyle ilgili olarak Fransa'nın sağlam bir tavır sergilemesi arzu ettiklerini ve İstanbul'daki tutumun Mustafa Kemal'i korkutmasını beklediklerini ifade etmiştir. İstanbul'daki Yüksek Müttefik Komiserliği İstanbul hükûmeti ile genel politika konusunda istişarelerde bulunmuş, Lloyd George ise Mustafa Kemal Paşa'nın ve bütün kamu görevlilerinin görevden alınmasını talep etmiştir⁸⁴. İngiliz iddialarının temelsiz olduğu ve İstanbul'un işgalini haklı bir girişim olarak göstermeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Nitekim Paris basını, Lloyd George'un İstanbul'un işgali için sebep olarak gösterdiği Ermenilerin öldürülmesi iddiasını gündeme taşıyarak Ermenilerin toplu olarak İstanbul'da değil Mustafa Kemal'in kuvvetlerinin bulunduğu Anadolu'da öldürüldüğü dolayısıyla neden buraların değil de İstanbul'un işgal edildiğini sormuştur. Paris basını ayrıca Anadolu'da Panturanist Türkler hâkim olmaya devam ederse, Osmanlı kabinesini feshetmenin ve bahtsız Sultan'ı ele geçirmenin ne faydası olacağını da sormuştur⁸⁵. Her ne kadar İstanbul Müttefik Devletleri tarafından işgal edilse de Fransız kamuoyunun bunu desteklemediği ve İngilizlerin sorun olan yerleri değil de başkenti işgal etmesinin gerekçelerinin yetersiz gördükleri anlaşılmaktadır. Nitekim İngilizlerin asıl amacı mezkûr bahanelerle İstanbul'u işgal ederek Boğazlar'ı kontrol etmektir.

İstanbul'un işgali üzerine Mustafa Kemal Paşa resmî makamları İstanbul'la iletişime geçmemeleri konusunda uyarmıştır⁸⁶. "Asya'nın Türkleri

⁸¹ *La Libertad*, 9 Mart 1920, s.4; *El Sol*, 9 Mart 1920, s.1.

⁸² *El Globo*, 10 Mart 1920, s.2; *El Pais*, 10 Mart 1920, s.2

⁸³ *El Sol*, 9 Mart 1920, s.1; *El Sol*, 20 Mart 1920, s.7.

⁸⁴ *El Sol*, 9-10 Mart 1920, s.1.

⁸⁵ *El Sol*, 12 Mart 1920, s.1.

⁸⁶ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 270.

İtaat Etmeyi Reddediyor” başlığıyla yayımladığı haberde işgalin Müttefiklere yalnızca altı askere mal olduğunu yazan *El Sol*, Müttefik kuvvetlerin İstanbul’da tutuklamalara başladığını ve Mustafa Kemal’in destekçisi olan pek çok Türk milliyetçisini hapse attıklarını yazmıştır. Müttefiklerin kışmaları ve İstanbul’daki bakanlıkları çok kolay ele geçirdiğini yazan gazete Yıldız’dan gelen emirlere uymayı reddeden Anadolu’daki Türk garnizonlarının ve onların elindeki yerlerin nasıl alınacağını ise bilinmediğini okuyucularına aktarmıştır. Anadolu’nun iç kesimlerinin Müttefiklerin düşmanı olan panturanistlerin zafer kazandığı yer olduğunu belirten gazete Mustafa Kemal’in 300.000 asker toplayabileceğinin altını çizmiştir⁸⁷.

Bazı milliyetçi vekillerin Müttefik polisi tarafından tutuklanması sebebiyle Meclis-i Mebusan bir bildiri yayımlamıştır. Bildiride Parlatentonun dokunulmazlığının ihlali karşısında, Meclis’in toplantıya devam edemeyeceği ve bu nedenle oturumların ertelenmesi gerektiği konusunda hemfikir olunduğu belirtilmiştir. Ayrıca Fransa, İngiltere ve ABD Parlatentoları nezdinde bu durum protesto edilmiştir. Bildiriyi imzalayan birçok vekilin Anadolu’da Mustafa Kemal ile görüşmek üzere gideceğine inanıldığını belirten *El Figaro* Mustafa Kemal Paşa’nın İstanbul’a gönderdiği mesajda sakin olunmasını tavsiye ettiğini yazmıştır. Gazete ayrıca Sultan’ın bundan kaçınmak için çaba göstermesine rağmen hükûmetin istifasının yakın olduğu ve mevcut hükûmetin barış antlaşmasını imzalayacağını belirtmiştir⁸⁸. Ankara hükûmeti ise hazırlanan anlaşmaya tüm Türklerin karşı olduğunu açıklamıştır. Yetkililer söz konusu antlaşmanın hiçbir zaman uygulanamayacağını belirtmiştir⁸⁹. İstanbul hükûmeti temsilcileri barış antlaşmasını imzalamak için Paris’e giderken Mustafa Kemal Paşa Sultan’ı bu konuda uyarmıştır⁹⁰. Mustafa Kemal İstanbul gazetelerine verdiği beyanatta antlaşmanın ağır maddeleri olduğunu ve Trakya ile İzmir’in Türk hâkimiyetinden ayrılmasının sonsuz bir dizi karmaşanın nedeni olacağı uyarısında bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa ayrıca Batı kapitalistlerinin heveslerine karşı halkının zaferine duyduğu güveni dile getirmiş ve Wilson

⁸⁷ *El Sol*, 20 Mart 1920, s.7.

⁸⁸ *El Figaro*, 26 Mart 1920, s.9.

⁸⁹ *El Sol*, 12 Haziran 1920, s.7.

⁹⁰ *La Voz*, 24 Temmuz 1920, s.5.

Prensiplerinin 12. maddesinin yerine getirileceği vaadiyle aldatıldıklarını söylemiştir⁹¹.

Haziran 1920'nin başlarında Mustafa Kemal'in Yunanlara, İngilizlere ve Fransızlara saldırmaya hazırlandığı haberi İspanyol basınına yansımıştır⁹². Nitekim Türk milliyetçi birlikleri Haziran ayında Menemen ile Çanakkale'yi ele geçirmiş ve Trakya'yı işgal eden Yunanlara karşı savaşa hazırlanmak üzere Boğazlar'ın Avrupa kıyılarına silah ve mühimmat göndermeye başlamıştır⁹³. 1920 Haziran ayı ortalarında İngiliz Komiser Amiral Robeck ise iki İngiliz gemisinin demirlediği İzmit'e gitmiştir⁹⁴. Türklerin Çanakkale'de İngilizlere saldırdığı haberlerinin yer aldığı İspanyol basınında Türkiye'deki İngiliz cephesini güçlendirmek için İngiliz birliklerinin Londra'dan ayrıldığını yazmıştır⁹⁵. Bu ortamda İngiliz karargâhı, Milliyetçilerin büyük bir taarruz yapmaya hazırlandığını bildirmiştir⁹⁶. Haziran ayı sonlarında İngiliz filosu, Türk hatlarını bombalayarak 1.000 kişiye yaklaşan büyük kayıplara neden olmuştur. Bu arada İngiliz birlikleri İstanbul'a gelmek için Malta'dan ayrılmaya devam etmiştir⁹⁷. Temmuz ayında ise Türkler Boğazın Asya yakasında bulunan Beykoz kasabasına bir baskın düzenlemiştir⁹⁸.

Müttefik Devletleri, Osmanlı Devleti'yle yapılacak antlaşmanın şartlarını belirlemek için birçok konferans düzenlemiştir⁹⁹. Nihayetinde Osmanlı Devleti 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Anadolu'daki gelişmeler sonrasında Lloyd George, bu antlaşmanın gözden geçirilebileceğini belirtmiştir. George ayrıca İstanbul hükûmetinin izni olmadan Mustafa Kemal ile müzakerelere başlamanın İngilizler tarafından tanınan İstanbul hükûmetini reddetmek manasına geleceğini söylemiştir¹⁰⁰. 1921 yılının ilk günlerinde, İngiliz hükûmetinin Atina hükûmeti ile resmî ilişkilerini değiştirmeyi planladığı dönemde, *El Siglo Futuro* Mustafa

⁹¹ *La Epoca*, 7 Eylül 1920, s.2.

⁹² *El Sol*, 4 Haziran 1920, s.6.

⁹³ *El Sol*, 12 Haziran 1920, s.7.

⁹⁴ *El Sol*, 18 Haziran 1920, s.7.

⁹⁵ *El Sol*, 19 Haziran 1920, s.7.

⁹⁶ *La Libertad*, 19 Haziran 1920, s.1.

⁹⁷ *El Sol*, 29 Haziran 1920, s.9.

⁹⁸ *La Voz*, 8 Temmuz 1920, s.5.

⁹⁹ Geniş bilgi için bk. Osman Olcay, *Serves Antlaşmasına Doğru*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.

¹⁰⁰ *El Globo*, 27 Aralık 1920, s.1.

Kemal'in Londra Konferansı'na katılamayacağını yazmıştır¹⁰¹. *La Voz*'da yer alan başka bir haberde ise Mustafa Kemal Paşa Ankara'daki Ulusal Meclisin Türkiye'yi temsil etmeye yetkili tek organ olduğunu Müttefiklere bildirmiştir¹⁰².

Müttefik güçlerinin Türkiye'de İstanbul hükûmetinden başka bir hükûmet tanımadığını yazan *La Epoca*, bununla birlikte Müttefiklerin Türk meselesinde önemli bir rol oynamasından ve konferansta kabul edilecek çözümlerin Türkiye'deki tüm taraflara ulaşmasını arzu ettiklerinden dolayı Mustafa Kemal Paşa'nın konferansa katılmasını istediklerini yazmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, konferansa bir delegasyon göndereceğine söz vermiştir¹⁰³. Ayrıca Paşa, Londra Konferansı süresince tüm cephelerde operasyonların askıya alınmasını emretmiştir¹⁰⁴. Londra Konferansı'nda Sultan ve Mustafa Kemal'in temsilcileri bir araya gelerek tek bir delegasyon oluşturmuştur. Her iki temsilci de aralarındaki farkların tamamen iç siyasette olduğunu ve dış politikada hiçbir şekilde aralarında ayrılık olmadığını belirterek Türkiye temsilciliğini oluşturmuşlardır¹⁰⁵. Aynı dış politikayı takip edeceğini açıklayan taraflar Sevr Antlaşması'nın gözden geçirilmesini talep edeceklerini belirtmiştir¹⁰⁶. Böylelikle Müttefiklerin Ankara ve İstanbul hükûmetlerini birbirlerine düşürerek isteklerini her iki tarafa kabul ettirme planı boşa çıkmıştır.

Planları bozulan Müttefik Devletleri kendilerine karşı bir komplo olduğu bahanesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın asistanı ve İzzet Paşa'nın kardeşinin de aralarında bulunduğu çok sayıda kişiyi tutuklamıştır¹⁰⁷. Bu ortamda Türkiye'nin her ne pahasına olursa olsun Trakya'yı almak istediği haberi İspanyol basınında yer almıştır¹⁰⁸. Kemalistlerin tarafsız bölgelere saldırması durumunda savaşın patlak vereceği uyarısında bulunan İspanyol gazeteleri Mustafa Kemal'in İngiltere'yle barış yapmak istediğini iddia etmiştir¹⁰⁹. Mustafa Kemal Paşa, bu tutuklamalardan kısa bir süre sonra yaptığı

¹⁰¹ *El Siglo Futuro*, 1 Şubat 1921, s.3.

¹⁰² *La Voz*, 3 Şubat 1921, s.1.

¹⁰³ *La Epoca*, 8 Şubat 1921, s.3.

¹⁰⁴ *La Voz*, 11 Şubat 1921, s.1; *El Correo Español*, 12 Şubat 1921, s.3.

¹⁰⁵ *La Correspondencia Militar*, 24 Şubat 1921, s.1

¹⁰⁶ *El Sol*, 24 Şubat 1921, s.1.

¹⁰⁷ *La Epoca*, 22 Eylül 1921, s.3.

¹⁰⁸ *La Accion*, 22 Eylül 1922, s.2.

¹⁰⁹ *La Accion*, 23 Eylül 1922, s.3; *La Voz* 25 Eylül 1922, s.5.

açıklamada ulusal sınırlar dâhilinde özgür ve bağımsız yaşamaktan başka bir şey istemediklerini belirtmiştir. Savaşta çok büyük kayıplar verdiklerini söyleyen Mustafa Kemal Paşa barış istediklerini ve haklarını savunmak için her türlü barışçıl yolu kullandıklarını belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Bütün dünya, Türk halkının ve devletinin köle veya hizmetçi olarak görülmeye tahammül edemeyeceğini bilmeli. Hükümetimiz gibi, halkımız da tüm medeni halklar gibi özgürlük ve bağımsızlık taleplerinde kesinlikle samimidir. Savaş için savaş yapmayız; barış için savaş yaparız ama kabul edilebilir ve onurlu bir barış. Yıkılmış ülkemizde barış sürecini en kısa sürede görmek istiyoruz ve insanlarımıza hak ettikleri barışı sağlamak için tüm gücümüzle katkıda bulunmak istiyoruz¹¹⁰.”

III.1. Güney Cephesi

Mondros'tan kısa bir süre sonra Mersin, Tarsus, Adana'yı işgal eden Fransızlar bir süre sonra İngilizlerin işgal etmiş olduğu Antep, Maraş ve Urfa'ya yerleşmiştir¹¹¹. Fransızlar bölgenin işgalinde Ermenilerden büyük yardım almıştır. Bu durum Mustafa Kemal ve Türk halkı tarafından tepkiyle karşılanmamıştır. Şubat 1920'de Maraş'tan, Nisan 1920'de Urfa'dan çekilmek zorunda kalan Fransızlar Antep'te de çok ciddi Türk direnişiyle karşılaşmıştır¹¹². İspanyol basını Maraş bölgesinde 1921 yılı başlarında gerçekleşen operasyonlar sırasında Kilikya'daki Fransız birliklerinin 158'i ölü ve 279'u yaralı olmak üzere verdiği kayıplardan bahsetmiştir¹¹³. Takip eden günlerde ise Kilikya'daki Ermenilerin ölümünden bahseden İspanyol basını Türklerin Antep'teki Amerikan yardım örgütlerinin üyelerine saldırdığını, bunların Ermenilerle birlikte bir Fransız bölüğünün yardımıyla kaçabildiklerini iddia etmiştir¹¹⁴. Gerçekte ise Türkler, Fransız ve Ermenilerin saldırılarına maruz kalmıştır. Bu tür iddialar işgale hukuki zemin hazırlamanın bir aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu arada Türk milliyetçilerinin yedi

¹¹⁰ **La Correspondencia de España**, 8 Ekim 1921, s.3.

¹¹¹ **Türk İstiklâl Harbi, IV. Cilt, Güney Cephesi**, Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009, s.5-60.

¹¹² Bige Sükan, “Millî Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri”, **90. Yılında Millî Mücadele**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Ankara 2011, s.153-160.

¹¹³ **El Sol**, 9 Mart 1920, s.1.

¹¹⁴ **El Sol**, 12 Mart 1920, s.1; 23 Nisan 1920, s.1.

delegesi General Gouraud ile görüşmek üzere Beyrut'a gitmiştir. Müzakereler uzlaştırıcı bir ortamda gerçekleşmiş ancak bir sonuca varılamamıştır¹¹⁵.

Mayıs 1920'de Fransa, İngiltere, İtalya ile Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ni kendi aralarında paylaşmak için bir anlaşmaya vardığını ve Fransız hükûmetinin Suriye ile Kilikya'ya bir müdahale planladığı İspanyol basınına yansımıştır. *El Sol* gazetesi Kilikya'nın Türklerin kontrolünde bir bölge olduğunu ancak Ermenilerin Akdeniz'e çıkmak için burada hak iddia ettiklerini yazmıştır. Buranın önemli bir tarım ve maden merkezi olduğu ayrıca Konya, Sivas ve Halep gibi milliyetçi illerle çevrili olduğunu belirten gazete Fransızların Mersin-Tarsus-Adana hattı boyunca savaş ve batarya taşımaya başladıklarını fakat Türkler karşısında birden fazla yenilgiye uğradıklarını ve askerlerin çok zor koşullarda kıyıya dönmek zorunda kaldığını yazmıştır. Suriye'de Arap çetelerinin Fransız müfrezelerine saldırmayı bırakmadıklarını yazan gazete Fransızların Suriye ve Mezopotamya için de endişelenmeleri gerektiğini belirtmiştir¹¹⁶. Fransa, İngiltere ve Yunanistan'a karşı cephe açmaktan çekinmeyen Mustafa Kemal Paşa'nın ehven-i şer olarak gördüğü İtalya'ya karşı bir cephe açmayı, ilişkilerin kopma noktasına geldiği 1921 yılında dahi düşünmediği yorumu yapılmıştır¹¹⁷.

El Sol gazetesinde Haziran 1920'de Fransızların Türklere karşı saldırıya hazırlandıkları ve bu amaçla 15.000 Ermeni'yi silahlandırdığı haberi yer almıştır¹¹⁸. Limandaki Fransız kruvazörlerinin yakın mesafedeki Türk mevkilerini ve köylerini bombalamasının ardından ise Türkler Adana, Tarsus ve Mersin'e genel bir saldırı başlatmıştır¹¹⁹. Fransız Deniz Kuvvetleri Komutanı Admiral Dumesnil ise Ankara hükûmetine Zonguldak'ta tutuklu bulunan Fransız askerlerin derhâl serbest bırakılmasını için ultimatoma göndermiş ve bunun yapılmaması durumunda kentin bombalanacağını iletmiştir¹²⁰.

¹¹⁵ *El Sol*, 23 Nisan 1920, s.1.

¹¹⁶ *El Sol*, 13 Mayıs 1920, s.2.

¹¹⁷ Mevlüt Çelebi, "Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", **90. Yılında Millî Mücadele**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Ankara 2011, s.184-185.

¹¹⁸ *El Sol*, 29 Haziran 1920, s.9.

¹¹⁹ *La Epoca*, 30 Haziran 1920, s.3.

¹²⁰ *El Sol*, 4 Şubat 1921, s.5.

La Epoca “Mustafa Kemal Paris’e Gidecek mi?” başlığıyla yayınladığı *Le Petit Journal*’a dayandırdığı haberde Paşa’nın Fransız hükümeti ile doğrudan ihtilaf hâlinde olduğu konuları tartışmak için Paris’e gelme niyetinde olduğunu yazmıştır¹²¹. Roma’daki Ankara hükümeti temsilcisi ise Fransa ile herhangi bir gizli anlaşma imzalamadıklarını belirtmiştir¹²². Bu arada Mustafa Kemal Paşa, Cenova Konferansı’nda Ankara hükümetinin Türk Heyeti olarak konferansta yer almaması durumunda burada alınan kararları kabul etmeyeceklerini bildirmiştir¹²³. Ankara’da Rus *İzvestia* gazetesi muhabirinin Mustafa Kemal Paşa’yla yaptığı röportajı yayınlayan *Heraldo de Madrid*, Mustafa Kemal’in Türkiye’nin özgürlüklerini hızlandıracağı ve bağımsızlığını güçlendireceği düşüncesiyle Fransa ile olan siyasi ilişkileri düzeltmek istediğini, aynı sebepten dolayı İtalya veya İngiltere ile de normal ilişkiler kurmak istediğini yazmıştır. Gazete Mustafa Kemal’in Fransa ile olan iyi ilişkisini ise Fransız hükümetinin Anadolu’da Türkiye’nin haklarını erken tanınmasına dayandırmıştır¹²⁴. Fransız Yüksek Komiseri ise Mustafa Kemal’in güçleri çatışmamak için Boğazlar’ın Asya kıyısında tarafsız bölgede bulunan Fransız birliklerinin Avrupa kıyısına dönmesi için emri vermiştir. Öte yandan, Kemalist kuvvetler Mondros Ateşkes Antlaşması’yla kurulan tarafsız bölgeye saygı duyacağına dair güvence vermiştir¹²⁵. Görüldüğü üzere her iki taraf da anlaşmak için karşılıklı adımlar atmıştır. Nihayetinde 20 Ekim 1921’de Fransa ile TBMM arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır¹²⁶. İngiltere bu antlaşmayı şaşkınlıkla karşılamıştır¹²⁷.

III.2. Lozan Görüşmeleri ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

El Sol “Türkler Lozan’ı İmzalamıyor” başlığıyla yayınladığı haberde Türklerin konferansın son toplantısının yapıldığı binayı antlaşmayı imzalamadan terk ettiğini yazmıştır. Müttefik heyetleri görüşmelere devam etmenin imkânsız olduğunu belirterek Lozan’dan ayrılmaya karar vermiştir.

¹²¹ *La Epoca*, 13 Haziran 1921, s.5.

¹²² *La Libertad*, 12 Eylül 1922, s.1.

¹²³ *El Sol*, 17 Şubat 1922, s.1; *Heraldo de Madrid*, 17 Şubat 1922, s.1.

¹²⁴ *Heraldo de Madrid*, 14 Eylül 1922, s.1.

¹²⁵ *La Correspondencia de España*, 18 Eylül 1922, s.6.

¹²⁶ İsmail Soysal, *Tarihleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları*, Cilt I, Türk Tarik Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s.50-52.

¹²⁷ Cihat Göktepe, “Milli Mücadele’de Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1921)”, *90. Yılında Millî Mücadele*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Ankara 2011, s.197.

Fransız temsilci Bompard, müzakerelerin Türk heyeti yüzünden başarısız olduğunu iddia ederek “Bu herkes için büyük bir talihsizlik; ama esas olarak Türkiye için” demiştir. Türkiye ile Müttefikler arasındaki görüşmelere yer veren gazete Müttefiklerin Türkiye’den, Yunanistan’dan savaş tazminatı talep etmemesini istediğini yazmıştır. Gazete görüşmelerin sona ermesinin en önemli sebebinin Türkiye’deki yabancıların statüsü meselesi olduğunu ileri sürmüştür. Lozan’da tarafların anlaşmasa bile Mudanya Ateşkes Antlaşması’nın hâlen yürürlükte olduğunu söyleyen *El Sol*, Türklerin İngiltere’den korkmadığını da yazmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa Türkiye’nin İngiltere’den korkmadığını ve Türk ulusunun tehditlere boyun eğmeyeceğini belirtmiştir. Görüşmeler başarısız olsa bile bunun konferansın tamamen bittiği anlamına gelmediği, tarafların tekrar bir araya gelme ihtimalinin olduğunu yazan gazete antlaşmayı imzalamak için kişisel olarak Mustafa Kemal’in mümkün olan her çabayı gösterdiği belirtmiştir. Müttefiklerin, izlenecek yol konusunda hızlı bir şekilde birbirlerini anlamaları ve Ankara ile temas kurmalarının önemine değinen *El Sol*, sağduyunun müzakerelerin devam etmesi ve savaştan kaçınılmasından yana olduğunu eklemiştir¹²⁸.

Görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine Türk heyetinin yurda dönme kararı alması üzerine Mustafa Kemal Paşa’da Lozan’dan gelecek heyeti beklemiştir¹²⁹. *Heraldo de Madrid* İngiltere ile Türkiye arasındaki anlaşmanın akıbeti için Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa arasındaki görüşmenin beklenmesinin gerektiğini yazmıştır. Antlaşmanın neden imzalanmadığını açıklayan gazete İsmet Paşa’nın Türkiye’nin yeni müzakerelere karşı tutumunu netleştirmek için hükûmetiyle görüşmek üzere ülkesine döndüğünü yazmıştır¹³⁰. İsmet Paşa, Eskişehir’de Mustafa Kemal’le görüşmek üzere İzmit yoluyla Ankara’ya doğru hareket etmiştir¹³¹. Görüşmeden kısa bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa Türkiye’nin barışçıl niyetini ortaya koyarak evrensel barışın sağlanması için Müttefiklerin ülkesinin ihtiyaçlarını tanıması gerektiğini belirtmiştir¹³².

¹²⁸ *El Sol*, 6 Şubat 1923, s.5.

¹²⁹ *La Accion*, 13 Şubat 1923, s.5.

¹³⁰ *Heraldo de Madrid*, 20 Şubat 1923, s.1.

¹³¹ *El Globo*, 21 Şubat 1923, s.1.

¹³² *La Correspondencia de España*, 2 Mart 1923, s.1.

Takip eden günlerde Mustafa Kemal Paşa, Ramazan kutlamaları sırasında, orduya hitaben bir bildiri yayınlamış ve Lozan Konferansı sonuçlarının Türkiye'yi tekrar savaşa zorlaması durumunda Türk ordusunun görevini tamamen yerine getireceği uyarısında bulunmuştur¹³³. Müttefikler ise İstanbul'un tahliyesi konusunu incelemiştir¹³⁴. 23 Nisan'da yeniden başlayan Lozan görüşmeleri TBMM'nin kapalı olduğu dönemde yürütülmüştür. Bu görüşmeler de hararetli geçmiştir. Türklerin, Lozan'ı terk etmekle tehdit ettiğine ve Müttefiklerin Türkleri yatıştırmaya çalıştıklarına dair haberler İspanyol basınında yer almıştır¹³⁵. *La Accion* Ankara hükümetinin, ABD'nin mali destek sağlayacağına dair umutlarının yüksek olması sebebiyle Fransa ve İngiltere'ye olan tavizlerinde uzlaşmaz davrandıklarını yazmıştır¹³⁶. Taraflar arasındaki görüşmeler sonrasında 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmıştır¹³⁷.

Bu arada yenilenen TBMM seçimleri sonrasında Meclis 12 Ağustos 1923'te Ali Fuat Paşa'nın başkanlığında açılmıştır¹³⁸. Açılıştan sonra Mustafa Kemal Paşa oy birliğiyle Meclis Başkanı seçilmiştir¹³⁹. 29 Ekim 1923'te ise Halk Partisi TBMM'de Cumhuriyeti ilan ederek Mustafa Kemal Paşa'yı Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir¹⁴⁰. *La Epoca* bu gelişmeyi "Osmanlı Cumhuriyeti", *El Sol* ve *La Voz* gazeteleri ise "Mustafa Kemal, Osmanlı Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı" başlığıyla okuyucularına iletmiştir¹⁴¹.

¹³³ *La Correspondencia de España*, 24 Nisan 1923, s.4.

¹³⁴ *La Epoca*, 9 Haziran 1923, s.1.

¹³⁵ *La Voz*, 21 Haziran 1923, s.1; 4 Temmuz 1923, s.5.

¹³⁶ *La Accion*, 14 Temmuz 1923, s.1.

¹³⁷ Cevdet Küçük, "Millî Mücadele", *DİA*, XXX. Cilt, İstanbul 2005, s.83.

¹³⁸ *La Epoca*, 13 Ağustos 1923, s.1.

¹³⁹ *La Accion*, 14 Ağustos 1923, s.3.

¹⁴⁰ *La Correspondencia de España*, 30 Ekim 1923, s.1.

¹⁴¹ *La Epoca*, 31 Ekim 1923, s.1; *El Sol*, 31 Ekim 1923, s.5; *La Voz*, 31 Ekim 1923, s.2.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeleri yakından takip eden İspanyol gazeteleri Millî Mücadele döneminde Türkiye'de yaşanan gelişmelerle ilgili birçok haberi sayfalarına taşımıştır. Ancak İspanya'dan Millî Mücadele yıllarında Anadolu'ya veya İstanbul'a muhabir geldiği tespit edilememiştir. Bunda coğrafi uzaklık etkili olmuş olsa bile asıl sebebin bu dönemde İspanya'da yaşanan gelişmeler olduğu düşünülebilir. İspanya, Birinci Dünya Savaşı esnasında tarafsızlığını korumuş ancak ülkenin devamlı tarafsızlığı, beraberinde ekonomik, sosyal ve siyasal bazı sorunları getirmiştir. Nitekim 1917-1923 yılları arasında ülkede devam eden Restorasyon Dönemi General Primo de Rivera'nın Eylül 1923'teki hükûmet darbesiyle iflasla sonuçlanmıştır¹⁴².

İspanya'da yaşanan iç gelişmelere rağmen İspanyol basını Türkiye'de yaşanan gelişmelerle ilgilenmiş ve bu gelişmelere farklı kaynaklar üzerinden ulaşmıştır. Türkiye'de yaşanan gelişmeleri daha çok Osmanlı Devleti, İngiltere, Yunanistan, Fransa, İtalya, ABD, Almanya, Rusya gibi ülkelerin ajans veya merkezleri üzerinden aktarmışlardır. Bazı istisnalar dışında, genel olarak İspanyol basınının ayrıntılı ve doğru haberler verdiğini söylemek mümkündür. İspanya hükûmetinin tarafsız politikasına rağmen *El Sol*, *El Pais*, *Heraldo de Madrid* ve *La Voz* gibi bazı gazeteler Millî Mücadele hareketi lehinde yazılar yazmıştır¹⁴³. Fakat fiili işgal ve savaş altında bulunan İstanbul ve Anadolu ile haberleşmenin Müttefik Devletleri tarafından kontrol edilmesi ve İspanyol basınında kimi zaman haberlerin Müttefik Devletleri'nin bakış açısından aktarılmasına da zemin hazırlamıştır.

İspanyol gazeteleri belli başlı şu konular üzerinde durmuştur: Osmanlı Devleti'nin paylaşımı ve çöküşü, barış konferansları, Türkiye'deki siyasi kriz, İstanbul'un işgali ve Boğazlar'ın durumu, Yunanistan'ın işgal girişimleri ile Trakya ve İzmir sorunları, İstanbul hükûmeti ve Anadolu'da başlayan hareket, Osmanlı Devleti ile yapılan anlaşmalar, Kuvayımillîye, Mustafa Kemal Paşa ve faaliyetleri, TBMM'nin açılması, Yunanistan'a karşı verilen mücadele, Osmanlı Devleti'nin Müttefik Devletleri'yle olan ilişkileri, İstanbul ve Ankara hükûmetleri arasındaki ilişkiler, Ankara hükûmetinin Müttefikler ve Sovyet

¹⁴² Victor Morales Lezcano, "İspanya ve Türkiye: Birbirlerini Tanımamazlıktan Yakınlaşmaya Doğru", *OTAM Dergisi*, S 2, 1991, s.217-218.

¹⁴³ Beatriz Lozoya Hortelano, *a.g.t.*, s.5.

Rusya ile ilişkileri. İspanyol gazeteleri bu konular arasında özellikle İstanbul'un işgali, Boğazlar'ın serbestleştirilmesi ve Yunan işgali üzerinde durmuştur.

Yunanistan'ın büyük bir kuvvete sahip olmasına rağmen Türkler karşısında aldığı ağır yenilgiyi geniş bir şekilde ele alan İspanyol gazeteleri özellikle İngiltere ile Fransa arasındaki rekabete ve oluşan görüş ayrılıklarına dikkati çekmiştir. Gazeteler İngilizlerin hedeflerine ulaşmak için Yunanlıları, Fransızların ise Ermenileri kullandığını ortaya koyan haberler yapmıştır. Gazeteler Müttefik Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmesi üzerinde ayrıntılarıyla durmuş ve İngiltere'nin Anadolu'da sorun olan yerleri değil de İstanbul'u neden işgal ettiğini sorgulamıştır. İspanyol gazeteleri Avrupa'nın Türk sorununa barışçıl bir çözüm üretmekten uzak olduğunu ve bunun da savaşın devamı anlamına geldiği yorumunda bulunmuştur. İspanyol gazetelerin üzerinde durduğu diğer önemli bir konu Sevr Antlaşması'nın yenilenmesi meselesi olmuştur. Gazeteler milli direnişin başarısını ve Mustafa Kemal Paşa'nın faaliyetlerini de sıklıkla sayfalarına taşımıştır. Gazeteler ayrıca Türkiye'de kurulacak hükûmetin şekli, cumhuriyetin ilanı, Cumhurbaşkanı'na verilen yetkiler, saltanatın kaldırılması ve Sultan'ın Avrupa'ya gitmesi konusuna da değinmiştir. Gazeteler Anadolu'da başlayan direniş hareketini okuyucularına milliyetçi bir direniş olarak aktarmıştır. Türklerin millet olarak tamamen imha edilme endişesi taşıdıklarını aktaran İspanyol gazeteleri Anadolu'da yaşanan gelişmelerle ilgili yaptığı değerlendirme ve tahminlerde büyük oranda isabetli davranmıştır. Bu açıdan İspanyol gazetelerinin bazı istisnalar hariç genelde ayrıntılı ve doğru haberler verdiği söylenebilir. İspanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın dışında kalmış olması sebebiyle tarafsız kalan İspanyol gazeteleri yine de Batılı ve Hristiyan dünya görüşünden tamamen sıyrılamamıştır. Ama buna rağmen *La Voz*, *El Sol*, *El Pais* ve *Heraldo de Madrid* gibi gazeteler Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yazmıştır¹⁴⁴. *El Siglo Futuro* gazetesi daha çok Hristiyan bakış açısından haberler yapmış ve Hristiyan ırklarını özgürleştirmenin önemi üzerinde durmuştur¹⁴⁵. *La Libertad* ise Yunanistan'ın yenilmesini bir medeniyetin başarısızlığı olarak değerlendirmiştir.

¹⁴⁴ Beatriz Lozoya Hortelano, **a.g.t.**, s.5.

¹⁴⁵ **El Sol**, 17 Ekim 1919, s.6.

Basında bazen gerçeklerle ilgili olmayan ve/veya teyit edilemeyen haberler de yer almıştır. Örneğin Enver Paşa'nın Kürdistan Kralı olduğu ifade edilirken daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini Kürdistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olarak ilan ettiği basında yer almıştır¹⁴⁶. Bunda muhtemelen İspanyol gazetecilerinin bilgi eksikliği ile Enver Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'nun daha çok orta ve doğu bölgelerinde faaliyette bulunmaları etkili olmuştur. İspanya gazetelerinin Türkiye'deki Millî Mücadele'ye yaklaşımı aynı zamanda Türkiye ile benzer zor süreçlerden geçen İspanya'nın XX. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı süreçleri nasıl anlamlandırdığının anlaşılması açısından da önemlidir.

---

¹⁴⁶ **El Sol**, 21 Aralık 1919, s.2; **La Epoca**, 12 Temmuz 1921; **El Siglo Futuro**, 13 Temmuz 1921, s.1.

KAYNAKÇA

Akbulut, Ali, “Çöken Devlet”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

Arşiv Belgeleriyle Rum Faaliyetleri, Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009.

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Cilt I, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001.

Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cilt XII, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ankara 2006.

Bayur, Yusuf Hikmet, **XX. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyahasındaki Etkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

Çelebi, Mevlüt, “Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri”, **90. Yılında Millî Mücadele**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Ankara 2011, s.169-194.

El Correo Español, 12 Şubat 1921.

El Correo Español, 14 Şubat 1921.

El Correo Español, 29 Mayıs 1920.

El Dia, 9 Ekim 1919.

El Figaro, 11 Kasım 1919.

El Figaro, 13 Mart 1920.

El Figaro, 26 Mart 1920.

El Globo, 10 Mart 1920.

El Globo, 10 Şubat 1921.

El Globo, 12 Haziran 1920.

El Globo, 12 Temmuz 1921.

El Globo, 13 Mart 1920.

El Globo, 21 Şubat 1923.

- El Globo**, 27 Aralık 1920.
El Imparcial, 20 Eylül 1922.
El Liberal, 11 Haziran 1920.
El Liberal, 12 Eylül 1922.
El Liberal, 8 Eylül 1922.
El Pais, 10 Mart 1920.
El Siglo Futuro, 1 Şubat 1921.
El Siglo Futuro, 12 Şubat 1921.
El Siglo Futuro, 13 Temmuz 1921.
El Siglo Futuro, 14 Mart 1921.
El Siglo Futuro, 21 Haziran 1920.
El Sol, 1 Eylül 1922.
El Sol, 10 Eylül 1922.
El Sol, 12 Haziran 1920.
El Sol, 12 Mart 1920.
El Sol, 13 Eylül 1922.
El Sol, 13 Mayıs 1920.
El Sol, 17 Ekim 1919.
El Sol, 17 Şubat 1922.
El Sol, 18 Haziran 1920.
El Sol, 19 Haziran 1920.
El Sol, 20 Mart 1920.
El Sol, 21 Aralık 1919.
El Sol, 22 Ocak 1921.
El Sol, 23 Nisan 1920.
El Sol, 24 Şubat 1920.

El Sol, 24 Şubat 1921.

El Sol, 29 Haziran 1920.

El Sol, 31 Ekim 1923.

El Sol, 4 Haziran 1920.

El Sol, 4 Şubat 1921.

El Sol, 6 Şubat 1923.

El Sol, 9 Mart 1920.

El Sol, 9 Ocak 1921.

El Sol, 9-10 Mart 1920.

Göktepe, Cihat, “Millî Mücadele’de Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1921)”, **90. Yılında Millî Mücadele**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Ankara 2011, s.195-202.

Gündüz, Mehmet, “İspanyol Basınına Göre II. Abdülhamid ve Bu Dönemde Yaşanan Siyasi Gelişmeler”, **History Studies**, 11/3, Haziran 2019, s.915-941.

Güneş, İhsan, “Ali Rıza Paşa Hükûmeti Programı ve Meclis-i Mebusandaki Yankıları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 1, 1988, s.13-27.

Heraldo de Madrid, 14 Eylül 1922.

Heraldo de Madrid, 17 Şubat 1922.

Heraldo de Madrid, 20 Eylül 1922.

Heraldo de Madrid, 20 Şubat 1923.

<http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm?q=id:0031396058&lang=es>
(Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2010).

<http://www.bne.es/es/LaBNE/index.html> (Erişim Tarihi: 9 Haziran 2019).

Küçük, Cevdet, “Millî Mücadele”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, XXX. Cilt, İstanbul 2005, s.83.

La Accion, 10 Haziran 1920.

- La Accion**, 12 Ekim 1919.
La Accion, 13 Şubat 1923.
La Accion, 14 Ağustos 1923.
La Accion, 14 Temmuz 1923.
La Accion, 22 Eylül 1922.
La Accion, 23 Eylül 1922.
La Correspondencia de España, 12 Temmuz 1921.
La Correspondencia de España, 14 Eylül 1922.
La Correspondencia de España, 18 Eylül 1922.
La Correspondencia de España, 19 Ağustos 1921.
La Correspondencia de España, 19 Temmuz 1921.
La Correspondencia de España, 2 Mart 1923.
La Correspondencia de España, 24 Nisan 1923.
La Correspondencia de España, 30 Ekim 1923.
La Correspondencia de España, 8 Ekim 1921.
La Correspondencia Militar, 15 Ocak 1921.
La Correspondencia Militar, 16 Nisan 1921.
La Correspondencia Militar, 24 Şubat 1921.
La Epoca, 13 Mart 1920.
La Epoca, 12 Temmuz 1921.
La Epoca, 13 Ağustos 1923.
La Epoca, 13 Eylül 1922.
La Epoca, 13 Haziran 1921.
La Epoca, 14 Mart 1921.
La Epoca, 14 Şubat 1921.
La Epoca, 22 Eylül 1921.

- La Epoca**, 30 Haziran 1920.
La Epoca, 31 Ekim 1923.
La Epoca, 7 Eylül 1920.
La Epoca, 8 Eylül 1922.
La Epoca, 8 Şubat 1921.
La Epoca, 8 Temmuz 1920.
La Epoca, 9 Haziran 1923.
La Libertad, 12 Eylül 1922.
La Libertad, 19 Haziran 1920.
La Libertad, 8 Eylül 1922.
La Libertad, 9 Eylül 1922.
La Libertad, 9 Mart 1920.
La Voz 25 Eylül 1922.
La Voz, 1 Eylül 1922.
La Voz, 11 Şubat 1921.
La Voz, 12 Temmuz 1920.
La Voz, 15 Ağustos 1921.
La Voz, 16 Haziran 1921.
La Voz, 16 Temmuz 1920.
La Voz, 24 Temmuz 1920.
La Voz, 26 Ocak 1921.
La Voz, 28 Eylül 1920.
La Voz, 3 Şubat 1921.
La Voz, 31 Ekim 1923.
La Voz, 5 Kasım 1920.
La Voz, 7 Eylül 1922.

La Voz, 7 Temmuz 1920.

La Voz, 8 Ağustos 1921.

La Voz, 8 Temmuz 1920.

Lewis, Bernand, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Lezcano, Victor Morales, “İspanya ve Türkiye: Birbirlerini Tanımamalıktan Yakınlaşmaya Doğru”, **OTAM Dergisi**, S 2, 1991, s.217-218.

Lozoya Hortelano, Beatriz, **İspanyol Basınında Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

Martinovich, Andriya, “Milliyetçi Hareket ve Bakanlık Krizi”, **El Figaro**, 25 Ocak 1920, s.3.

Olca, Osman, **Serves Antlaşmasına Doğru**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.

Soysal, İsmail, **Tarihleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Sükan, Bige, “Millî Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri”, **90. Yılında Millî Mücadele**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Yay. Haz. H. Aytuğ Tokur, Ankara 2011, s.149-168.

Süslü, Azmi, “Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-İ Hukuk Cemiyeti”, **DİA**, III. Cilt, İstanbul 1991, s.145-147.

Şimşir, Bilal, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, Cilt I, Ankara 1973.

TBMM Gizli Celse Zabıt Zabıtları, D I, B 1, 24 Nisan 1920, s.2-10.

Türk İstiklâl Harbi IV. Cilt Güney Cephesi, Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH-KMS., D.52-2, V.44.

Vidal, Fabian, “Bir Rüyanın Sonu: Büyük Yunan Felaketi”, **La Voz**, 9 Eylül 1922, s.1.

Vidal, Fabian, “Anadolu’da Yunan Hataları”, **La Voz**, 18 Nisan 1921, s.1.

Williams, Paul, “Türkiye Müttefiklere Karşı”, **El Sol**, 7 Mayıs 1920, s.1

Zürcher, Erik J., **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

EKLER

EK-1. Doğu Sorunu. (La Epoca, 12 Temmuz 1921, s.2)

La cuestión de Oriente

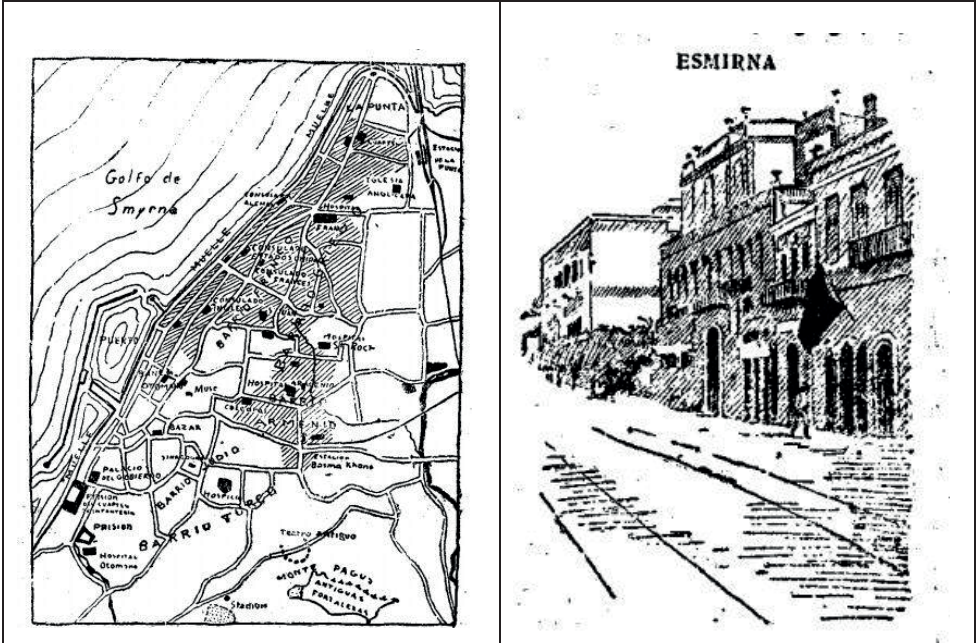
Kemal Bajá, Presidente de la República del Kurdistan.

PARIS 11.—Telegrafian de Constantinopla que Mustafá Kemal Bajá ha sido proclamado Presidente de la República del Kurdistan, cuya capital será Dar Bekir.

Paris 11. - Kemal Paşa, Kürdistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İstanbul'dan gelen telgrafa göre Mustafa Kemal Paşa kendisini Diyarbakır merkezli Kürdistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ilan etti.

EK-2. İzmir'in Şehir Planı ve İzmir'den bir görünüş. (La Correspondencia de España, 19 Eylül 1922, s.1)

73

EK-3. İzmir’de ki Yunan yenilgisini anlatan bir karikatür. (**Heraldo de Madrid**, 20 Eylül 1922. s.1)

EK-4. Türkiye’de Cumhuriyet İlan Edildi, Mustafa Kemal, Cumhurbaşkanı. (**Heraldo de Madrid**, 30 Ekim 1923, s.1)

74

Ankara: 29.- İktidar Partisi Cumhuriyeti ilan etti. Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçildi.

EK-5. Ankara'daki yeni Cumhuriyet'in Başkanı Mustafa Kemal, hükûmeti kurmakla görevlendirildiği İsmet Paşa ile konuşuyor. (*El Sol*, 31 Ekim 1923, s.5)

